

Sukupuolittunut vai sukupuolineutraali Suomi?

Sukupuoliroolit opitaan lapsena ja aikuisena niiltä on mahdoton välttyä. Pelkästään kaupassa käymällä voi huomata, kuinka perinteiset sukupuolinormit näkyvät meidän arjessa.

Astun sisään Riihimäen kauppakeskukseen Atomiin. Olen menossa Prismaan, mutta käyn ensin vessassa, naisten vessassa. Huomaan, että inva-WC:ssä ja lastenhoituhuoneessa ei ole kylttejä eri sukupuolille.

Kävelen sisään Prismaan. Suurin osa riihimäkeläisistä käy täällä kaupassa. Ohitan muutaman tutun, kun suuntaan lasten leluosastolle.

Hyllyt ovat täynnä leluja, joita lapset himoitsevat ja joita vanhemmat valikoivat lapsilleen syntymäpäivälahjaksi. Yksi hylly on täynnä Baby born -nukkeja. Monille tuttu tyttövauva on puettu vaaleanpunaiseen pukuun. Koko paketti ja sen sisältämät tavarat ovat myös vaaleanpunaisia.

Viereisessä hyllyssä roikkuu lasten naamiaispukuja. Palomies-, poliisi- ja pyssylelujen paketit eivät tietenkään ole vaaleanpunaisia. Niiden kyljissä on kuvia leikkivistä pojista.

Jo lapsesta asti opitaan, mitkä asiat mielletään feminiinisiksi ja mitkä maskuliinisiksi. Leluista lapset saavat helposti kuvan, että tietyt värit, ammatit tai muut asiat kuuluvat pelkästään yhdelle sukupuolelle. Lapset eivät itse keksi, että vaaleanpunainen on vain tyttöjen väri tai että pyssyleikit kuuluvat vain pojille. Nämä asiat opitaan, ja siksi olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota siihen, mihin asioihin sukupuoli liitetään.

Yhtenä iltana katsoimme äitini kanssa *Perjantai*-puheohjelmaa Yle Areenasta. Jakson aiheena oli "Miten sukupuoli vaikuttaa

kasvatukseen?” Jaksoon sisältyvässä dokumenttipätkässä kerrottiin Ruotsissa asuvasta perheestä, jonka kaksi lasta käyvät sukupuolineutraalissa päiväkodissa. Se tarkoittaa, ettei sukupuoliroolien anneta rajoittaa lasten olemista, kasvua ja kehitystä. Esimerkiksi pojat saavat käyttää mekkoja siinä missä tytötkin. Mutta näillä sanoilla ei lapsia kutsuttukaan, vaan nimillä. Ruotsin kielessä on myös uusi sukupuolineutraali hän-sana, *hen*.

Moni ei ehkä tule ajatelleeksi, kuinka paljon kieli vaikuttaa oletuksiin sukupuolesta. Suomen kieli on melko sukupuolineutraali kieli, sillä sanat eivät useimmiten kerro henkilön sukupuolta. Kaikista käytetään samaa hän-pronominia eikä substantiiveja ole luokiteltu suvun mukaan, kuten esimerkiksi saksan kielessä. Saksaksi suurin osa ammattinimikkeistä on eri miehelle ja naiselle. Esimerkiksi naisopettaja on *die Lehrerin* ja miesopettaja *der Lehrer*. Toisia puhutellaan rouvaksi ja herraksi, *Frau* Turuseksi tai *Herr* Turuseksi.

Suomeksi on helppoa puhua ihmisistä tuomatta esiin heidän sukupuoltaan, joten sen merkitys vähenee keskustelussa. Ihmiset, jotka eivät ole miehiä tai naisia, voivat tuntea olonsa epämiellyttäväksi tai syrjityksi keskustellessaan kielellä, jonka sanoihin usein sisältyy oletus sukupuolesta. Myös puhujalle voi olla vaivaannuttavaa, jos hän yrittää viitata sukupuolitetuilla sanoilla henkilöihin, joiden sukupuolta ei voi tietää. Siksi olisi tärkeää, että erilaisia sanoja, kuten englannin uusi hän-sana *they*, otettaisiin enemmän käyttöön.

Kauppareissullani huomasin kulutustuotteiden myynnin ja markkinoinnin perustuvan vahvasti perinteisille sukupuolirooleille. Tämä tuli esiin erityisesti lelu-, vaate- ja kosmetiikkaosastoilla, jossa deodorantitkin ovat erikseen naisille ja miehille. Sanojen ja värien lisäksi jopa tuoksulla on sukupuoli. On fiksua suunnata tuotteet tietylle kohderyhmälle, mutta luokittelu sukupuolen mukaan tuo

kuluttajille paineita kuulua tiettyyn ryhmään.

Sukupuolten olettamuksien haitallisuudesta puhui myös Perjantai-ohjelmassa vierailnut lastenpsykiatrian professori Kaija Puura. Hänen mukaansa lapsen sukupuoli-identiteetti ei muutu, vaikka kasvatus painottaisi perinteisiä sukupuolirooleja tai olisi päinvastoin sukupuolineutraalia. Tiukista rooleista on silti haittaa, koska ne voivat aiheuttaa ahdistusta ja vaikeuttaa sopeutumista yhteisöön, jos rooli ei vastaa omaa identiteettiä.

Usein ihmisten odotetaan toimivan sukupuoleen liittyvien olettamuksien mukaan. Tietenkin kaikilla on ennakkokäsityksiä ihmisistä, sitä ei voi kukaan kiiistää, mutta olettamuksien avulla luodaan kuvaa toisesta ihmisestä, jota ei vielä tunneta kunnolla. Ennakkokäsityksiä saa siis olla, mutta olisi tärkeää, että oltaisiin myös valmiita muuttamaan omia ennakkokäsityksiä toisiksi.

Haastattelin välitunnilla Järvenpään lukion opiskelijoita. Kyselin seitsemältä ihmiseltä, vaikuttavatko heidän mielestään sukupuoliroolit nuorten elämään ja millä tavalla. Monet sanoivat, että roolit voivat vaikuttaa esimerkiksi sukupuolittuneiden harrastusten tai ammattien kautta.

Muutama kertoi kokemuksiaan yläkoulusta. "Miesopettajan oli helpompi saada luokka kuriin kuin naisopettajan", muistaa haastattelemani kakkosluokkalainen. Toinen opiskelija kertoi, että hänen yläkoulussaan äidinkieli miellettiin enemmän tyttöjen aineeksi ja matemaattiset aineet enemmän poikien aineiksi.

Erään ykkösluokkalaisen mielestä sukupuoliroolit eivät ole sääntöjä vaan enemmän yleistyksiä, joiden rajoja voi hyvin rikkoa. Hän toi tärkeän näkökohdan esiin: sukupuoli on vain ihmisen yksi ominaisuus muiden joukossa, ja monet olettamukset voivat tulla muualta kuin sukupuolesta. Kuitenkin jotkut opiskelijat kertoivat myös omista kokemuksistaan, joissa

esimerkiksi naisena olemisesta on pienenä saatu hyvin yksipuolinen käsitys, mikä on vaikuttanut nuoren ajatukseen itsestään ja tulevasta ammatistaan.

Monien mielestä sukupuolirooleista ja sukupuoleen liitetyistä oletuksista voi seurata syrjitty tai rajoitettu olo. Henkilö joutuu valitsemaan jotain, mitä ei oikeasti haluaisi valita. Siksi olisi tärkeää, että sukupuolen merkitystä ei korostettaisi niin paljon. Se on vain yksi osa ihmistä. Sain onneksi haastatteluista sellaisen kuvan, että lukiossamme on suvaitsevainen ilmapiiri eikä sukupuolirooleista koeta suurta painetta.

Nuorten keskuudessa sukupuoli ei usein vaikuta mitenkään kanssakäymiseen, mutta esimerkiksi internetissä moni hyökkää sukupuolineutraaliutta vastaan ja haluaa palauttaa vanhat "kunnon" sukupuoliroolit. Mistä tämä johtuu?

Ihmisellä on tapana reagoida aluksi negatiivisesti kaikkeen uuteen. Se on vastareaktio tuntemattomaan ja myös selviytymiskeino. Sukupuoliroolit ja niihin liittyvät olettamukset saattavat tuntua tutuilta ja turvallisilta ja siksi esimerkiksi muunsukupuolisuus-käsite on uutena asiana vaikea ymmärtää. Ihmiset tarvitsevat empatiaa, jotta he voisivat ymmärtää, miltä tuntuu olla jonkin muun sukupuolinen kuin itse on.

Sukupuoliroolien rajoja olisi hyvä laajentaa ja antaa ihmisten olla ja tehdä asioita sukupuolestaan huolimatta. Lastenpsykiatri Kaija Puura puhui sukupuolisensitiivisyydestä, joka olisikin parempi ratkaisu ahtaiden sukupuoliroolien aiheuttamiin ongelmiin kuin sukupuolineutraalius.

Kun lähdin kauppakeskuksesta mietin, miten kaupat, tuotteet ja markkinointi voisivat olla sukupuolisensitiivisempiä. Kiinnittämällä enemmän huomiota värien, esillepanon ja tuotevalikoiman viestintään, voitaisiin laajentaa käsitystä siitä, kenelle tuotteet ja asiat kuuluvat. Tarvitsemme lisää

pieniä käytännönasioita, erilaisia vaihtoehtoja sukupuolesta riippumatta. Kohdennetut tuotteet vastaavat vain osaa todellisuudesta, sillä ihminen voi olla ihminen monella tavalla.